

regno. Intra idem autem regnum facilius potest una promulgatio sufficere pro omnibus provinciis, quia major est convenientia et communicatio inter illas. Unde in rigore id sufficit, nisi aliud sit consuetudine introductum. Quid autem de legibus canonicis censendum sit lib. sequenti dicemus.

CAPUT XVII.

QUANDO, ET QUOMODO INCIPIAT OBLIGARE EX NATURA SUA LEX CIVILIS POSTQUAM EST SUFFICIENTER PROMULGATA.

1. *Status questionis.*—Quamvis lex in aliquo loco promulgata consequenter sit in suo esse sufficienter constituta, et habeat vim ad obligandum, non inde statim constat posse subito totam regionem pro qua fertur obligare. Nam, licet agens sit in se perfecte constitutum cum plena virtute agendi, non semper potest statim ac subito operari in propinquis et remotis partibus sphaerae suae. Ob hanc ergo causam de lege jam sufficienter constituta inquirimus an statim obliget in tota sua sphaera, vel qua successione suam obligationem quasi diffundat. Suppono autem in praesenti solum esse sermonem de lege praecipiente ut sic, quantum ad effectum obligandi vel cogendi, quia de aliis effectibus irritandi actus, inhabilitandi personas, et revocandi priores leges, dandi vel auferendi privilegia, sunt peculiare difficultates quae infra suis locis tractandae sunt. Potest autem questio haec tractari vel ex sola rei natura, et secluso omni jure positivo, omnique speciali voluntate legislatoris, vel adjuncta hac voluntate, aut communi jure positivo.

2. Primo igitur, loquendo ex natura rei, est opinio multorum legem humanam statim ac publice promulgatam in loco competente, obligare in toto territorio in quo potest obligare juxta potestatem et jurisdictionem legislatoris, nisi per ipsum legislatorem suspendatur vel differatur obligatio. Hoc videntur supponere communiter doctores statim citandi, qui temporis dilationem in hac obligatione juxta voluntatem legislatoris vel jus positivum putant esse regulandam: nam inde inferri videtur seclusa hujusmodi quasi suspensione positiva, legem de se statim ubique obligare. Et ratio esse potest, quia lex sufficienter promulgata est perfecta lex, et habet omnia requisita ad obligandum, et est quasi agens naturale quod statim agit, quantum potest. Atque hinc a for-

tiori sequitur si legislator expresse declaret se velle statim obligare sine ulla mora a promulgatione, statim obligare illo modo, quia, si taciturnitas vel negatio suspensionis sufficit ut lex obliget propter indefinitam et absolutam (ut sic dicam) voluntatem legislatoris, multo magis sufficere illa voluntas ita expressa. Et e contrario etiam fit optimum argumentum: nam legislator potest hoc modo obligare, si id expresse velit et declaret; ergo ille modus obligandi non est contra rationem naturalem; ergo, eo ipso quod lex per voluntatem humanam non limitetur, nec impeditur, absolute lata et promulgata ita obligavit. Atque hoc modo possunt etiam pro hac sententia citari auctores dicentes leges positivas expresse dicentes *ex nunc* vel *ex tunc*, aut aliquid aequivalens, post promulgationem statim obligare omnes, seu in toto territorio. Quod tenet Glos. in Clement. 2 de Hæretic. verb. *Ex tunc*, quam ibi sequuntur doctores, et Panormitanus in cap. 2 de Constit. n. 7; et ibi Felin. n. 7, limitat. 5; Decius, Imola et alii, et Navar. consil. 1 de Constit., q. 4, n. 15, et in summa, cap. 23, n. 44.

3. *Refutatur praedicta opinio.*—Hæc sententia sic intellecta, ut explicata est, mihi semper difficilis visa est, quia plane videtur excedere potestatem legislatoris, et esse supra conditionem legis humanae, quod statim obliget ab instanti promulgationis pro toto territorio, seu principatu legislatoris; ergo ex natura rei non potest ita obligare; ergo non solum absolute lata non ita obligabit, verum etiam si legislator id velit et declaret, non id efficiet, quia excedit potestatem: imo idem est cum proportione, etiamsi concedatur dilatio temporis, si illa sufficiens non sit. Declaratur antecedens, quia ad actualem obligationem legis per se est necessaria notitia ejus; ergo, ut possit obligare, necessarium saltem est ut per se loquendo possit ad notitiam devenire: nam ubi non est potestas ad media, neque etiam ad finem erit. Sed fieri non potest ut facta promulgatione in uno loco, lex statim sciatur ab omnibus subditis et in toto loco jurisdictionis; ergo impossibile est ut lex statim obliget, nec ante elapsam sufficiens tempus intra quod legis notitia in toto territorio, per se loquendo, possibilis sit. Confirmatur et declaratur, quia promulgatio legis, ut dixi, necessaria est ad sufficientem divulgationem: nam hæc requiritur ad obligationem; ergo præter promulgationem concedi debet necessario, et jure naturæ, tempus sufficiens in quo fieri possit talis

divulgatio post promulgationem; ergo, quantumcumque velit legislator statim a promulgatione omnes subditos obligare, non potest, quia repugnat naturali juri. Quomodo enim intelligi potest ut lex hodie promulgata Matrili hodie etiam obliget habitantes Conimbricæ? Plane id videtur supra humanam potestatem, quia per se est impossibile, et non tantum per accidens, consequi eadem die notitiam talis legis.

4. Confirmatur secundo, quia eadem est proportio legis ad communitatem unius populi in quo promulgatur, quæ est ad totam communitatem regni, vel populorum totius territorii pro quo promulgatur; sed, si lex in hoc populo privatim vel submissa voce proferatur in aula regis, non potest habere vim obligandi communitatem totius populi, quia non est ita sensibiliter prolata, ut sit accommodata toti communitati talis populi; ergo similiter, licet hic sit promulgata, non satis est ut possit obligare statim totam provinciam aut regnum, quia tam impossibile est legem hic promulgatam statim sciri in tota Lusitania, sicut est legem promulgatam in hoc cubiculo audiri a tota Conimbrica. Confirmatur tertio ex D. Thoma 1. 2, q. 90, a. 4, ad 2, dicente *legem obligare in quantum ejus promulgatio in omnium notitiam per se, vel per alios pervenire potest.* Et addit Cajet. et merito hoc non intelligi de potentia logica, quæ non implicat contradictionem, sed de politica, id est, secundum ordinem vel cursum politicum. At publicatio in uno loco facta non potest humano modo pervenire ad loca distantia; ergo nec lex statim obligat in omnibus illis locis.

5. *Prima conclusio.*—Propter hæc ad hoc punctum explicandum dico primo: lex sufficienter publicata in loco debito, absque illa limitatione temporis ex voluntate principis aut determinatione juris positivi, statim incipit obligare ex natura sua. Hæc assertio est consentanea communi sententiæ propositæ, et probatur sufficienter ex dictis circa illam. Declaratur præterea, quia si legislator non prescribit certum tempus ad obligandum, non est major ratio admittendi tantam dilationem, vel majorem aut minorem; ergo nulla admittenda est; ergo statim incipit obligatio. Item ob hanc causam in hujusmodi rebus indefinita æquivaleret universali, quia alias esset indeterminata ac proinde inutilis. Universalitas autem in praesenti est, ut post promulgationem lex semper obliget; ergo statim obligare incipit. Item hac ratione votum simpliciter fac-

tum, sine designatione temporis pro quo obligatum est, incipit statim obligare quantum est ex se; ergo idem est de lege. Oportet autem in hoc notare nonnullam diversitatem inter præcepta negativa et affirmativa: nam priora obligant pro semper, et ideo in eis verum est incipere obligare statim et pro statim: affirmativa vero non obligant pro semper, et ideo, licet statim etiam obligare incipiant, non tamen pro statim, sed pro tempore opportuno juxta exigentiam materiæ, et præsumptam seu probabilem intentionem legislatoris, sicut in exemplo adducto de voto cum proportione dicunt omnes auctores.

6. *Secunda conclusio.*—*Legem incipere obligare pro prudenti arbitrio juxta tempus moraliter necessarium ut notitia legis haberi possit.*—Dico secundo: lex sufficienter et absolute promulgata in uno loco competente, licet statim obligare incipiat, non simul et in eodem momento obligat in toto territorio pro quo fertur, sed successive, et intra tempus moraliter sufficiens ut notitia legis et promulgationis ejus per totum territorium diffundatur. Hanc assertionem videntur mihi convincere argumenta facta posteriori loco. Quæ licet videantur esse contra communem sententiam, non militabunt contra illam, si in hoc sensu explicetur, scilicet, ut lex promulgata absolute, id est, a legislatore non impedita, seu suspensa, statim natura sua obliget, ubi moraliter sciri potest, id est, in illo proximo et praesenti loco: inde vero quasi continue extendatur obligatio ad loca distantia intra tempus in quo prudenti arbitrio deferri ad illud potest notitia legis. Quem sensum non existimo esse alienum ab auctoribus allegatis pro priori sententia. Navarrus enim, cum sibi objecisset quarto loco, quia durum est credere legem Romæ promulgatam intra duos menses obligare Æthiopes et Indos, respondet concedendo durum quidem et gravissimum esse dicere, omnes existentes in illis partibus extra Romam peccare contra legem post illos menses, *sed non esse* (ait) *durum dicere quod obligantur post tempus quod vir bonus, sive judeus arbitrabitur esse sufficiens, ut illi de quibus quaeritur, sciant, attenda distantia provinciarum, et qualitate legis, et frequentia hominum illius provinciarum habitantium Romæ, et venientium ad eam, et redeuntium ab ea;* quod est aptissimum temperamentum dictorum in dicto c. 2, de Constit. Hæc Navarr., per quæ videtur clare exponere communem sententiam, ut non intelligatur de obligatione quæ in momento fiat pro omnibus locis distan-

tibus, sed intra tempus prudenter existimandum. Quod profecto satis etiam indicant Panormit. supra, n. 7 et 8; et Felin. n. 7; et Bart. in l. *Omnes populi*, ff. de Justit. et jur., q. 5. Nam, seclusa legis determinatione certa et sufficiente, dicunt obligationem esse judicandam prudenti arbitrio, juxta tempus moraliter necessarium ut notitia legis posset ad loca distantia pervenire. Idem videntur sensisse D. Thoma et Cajet. loco allegato; ad obligationem enim legis requirunt ut notitia legis moraliter pervenire possit ubi futura est obligatio. Et expressus ibi Medin. concl. 5 dixit leges tunc, et non ante, esse sufficienter promulgatas, quando sic propositæ sunt, ut moraliter loquendo in omnium notitiam pervenire valeant.

7. *Respondetur objectioni.*—Potest præterea hæc assertio sumi ex c. 1 de Concess. præbend. in 6, ibi: *Lex, seu constitutio et mandatum nullos astringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorumdem, aut nisi post tempus intra quod ignorare minime debuisset.* Quæ ultima verba notanda sunt: nam in eis satis significat Pontifex legem non obligare nisi post sufficienter tempus elapsum intra quod moraliter sciri posset; nam illud est in quo ignorare minime debuisset. Neque contra hanc assertionem obstat ratio facta in prima sententia, quia, licet semel promulgata sit vera lex et habeat vim obligandi perfectam, non tamen statim, vel simul applicatur sufficienter ad agendum (ut sic dicam) in loca distantia, et ideo debet successive deferri et applicari. Neque propterea erit necesse ut in singulis provinciis fiat nova solemnitas promulgatio (ut sine causa colligit Medina etiam pro legibus pontificiis, de quibus infra dicemus), nam ex natura rei (ut nunc loquimur) sufficit illa prior, et per eos qui eam audiunt ad alios distantes deferatur, ut D. Thomas significavit dicens satis esse quod notitia legis per alios possit comparari. Si autem non solum non fiat nova publicatio in distantibus locis, verum etiam nec concedatur sufficiens tempus ut publicatio alicubi facta possit ad loca remota pervenire, non video quomodo possint homines existentes in illis remotis locis obligari, cum impossibile illis sit habere illius legis notitiam, et consequenter invincibiliter illam ignorent, non tantum ex accidenti, sed etiam per se, moraliter loquendo.

8. *Corollarium primum.*—Ex quibus colligo primo, quod, licet lex dicat *ex nunc* vel quippiam simile, non ideo incipit simul obligare

in toto territorio pro quo fertur, quia lex humana, sicut non potest obligare ad impossibile, ita nec potest obligare modo impossibili, nec circa talem modum aliquid statuere quod repugnet cum ratione naturali: ostensum autem est illum modum obligandi esse impossibilem et contra rationem naturalem: ergo non potest ille esse sensus talium verborum. Sensus ergo est ut *ex nunc*, id est ut statim ac lex promulgatur in loco debito, sine ulla mora obligare incipiat omnes ad quorum notitiam moraliter devenire potest, et *ex tunc* etiam extendatur obligatio ad omnes prout creverit etiam moralis potestas diffundendi notitiam ad omnes. Et ideo dixit Medina supra, promulgationem legis non fieri in instanti, aut in parvo tempore, sed in temporis spatio quo possit ad notitiam omnium devenire. Quod sano modo intellectum mihi valde placet: nam, licet publicatio prima solemnitas brevi tempore fiat et finiatur physice (ut sic dicam), tamen non censetur moraliter esse completa, donec sonus ejus possit ad loca distantia pervenire, quod non fit parvo tempore: imo nec certo ac determinato, sed prudenti arbitrio opus est, ut doctores supra allegati dixerunt. Hæc autem intelligenda sunt de obligatione legis, ut in principio dixi: nam si sermo sit de aliis effectibus, ut de irritatione actus, vel de pœna ipso facto incurrenda, potest esse speciale dubium de sensu illius particulæ *ex tunc*, de quo infra suis locis et paulo inferius aliquid adjiciam.

9. *Secundum corollarium.*—Secundo, infero quod, licet legislator in ipsa lege designet expresse certum tempus *ut ex tunc* lex obliget, semper est id accipiendum vel quoad inceptionem obligationis, vel quoad illa loca pro quibus tantum tempus moraliter sufficit: frequentiusque illa dilatio ponitur ad suspendendam obligationem intra illud tempus, etiam pro illis locis in quibus lex posset ex natura rei obligare a puncto promulgationis, nisi legislator illam restringeret; ut patet ex Authentica *Ut factæ novæ constitutiones*, quam statim tractabimus. Et tunc lex incipiet obligare finito illo tempore, simulque obligabit in toto territorio, si tempus illud sit sufficiens ad divulgationem legis per totum illud. Quia hæc est intentio talium legum, et nihil involvit repugnans legi naturali. Et ita sentit aperte Navar. dicta quest. 4, n. 17. Si vero tempus illud non sufficit pro locis distantioribus, quoad illa servanda est regula data, et extendendum est tempus prudenti arbitrio, quantum necesse fuerit ut promulgationis notitia possit ad illas

remotas partes pervenire, servata proportione ad initium obligationis. Tunc autem tempus illud computandum erit a prima publicatione legis, quia id sufficit ad consummationem promulgationis. Quæ omnia ex his quæ de jure positivo dicemus clariora fient.

10. *Tertium corollarium.*—Tertio, infero legem indefinite latam et promulgatam non obligare simul omnes subditos pro quibus fertur. Ita sentit Navar. n. 17, dum ait ideo juxta jus civile legem non obligare intra duos menses a promulgatione, ut lex non prius liget quosdam subditos quam alios; sed omnes incipiat simul obligare, et ita in hoc servetur major æqualitas: ergo per argumentum a contrario, si ex jure communi vel voluntate principis nulla fiat suspensio vel determinatio temporis, lex prius obligabit quosdam quam alios, scilicet, propinquiores quam remotos: ratio autem est, quia prius est sufficienter promulgata pro vicinis seu præsentibus quam pro distantibus. Et in eodem sensu dixit Medina, supra, posse legem esse sufficienter promulgatam respectu quorundam, et respectu aliorum non esse satis propositam.

11. *Quartum corollarium.*—Quarto, infero, post elapsam sufficientem tempus a solemnitate publicationis legis ut ejus notitia per totum territorium moraliter diffundatur, absolute loquendo, obligat in toto illo et omnes de illo, etiamsi fortasse talis notitia, ob incuriam hominum, vel casu aliquo, ad plures subditos vel etiam ad aliquam partem territorii non pervenerit. Hoc plane colligitur ex doctrina D. Thomæ supra citata, quia ad obligationem legis solum requirit ut notitia ejus habeatur vel possit haberi: sed quando facta est solemnitas publicatio et tempus sufficiens elapsus est, poterat notitia legis ad omnes pervenire: ergo hoc satis est ut obliget, licet casu non pervenerit. Præterea, in illo casu cessat ratio a nobis facta, quia notitia legis non est tunc per se et humano modo impossibilis: leges autem non considerant ea quæ per accidens sunt.

12. *Obviatur dubio.*—Dices: quamvis notitia legis potuerit pervenire ad partes remotas, si de facto non pervenit, non obligat subditos ibi habitantes: imo, licet illuc pervenerit, non tamen ad omnes personas, non obligat eos qui nihil de ea audierunt sine ipsorum culpa: ergo non satis est potuisse pervenire notitiam legis ad partes illas vel ad personas, nisi pervenerit. Antecedens patet, quia illi non peccant non servando talem legem, et consequenter non incurrunt penam ejus; ergo non

obligantur lege. E converso autem, si modo aliquo extraordinario, ut per Angelos malos vel bonos aliquis existens in India sciret eodem die vel mense legem promulgatam Matrili, seclusa omni determinatione positiva obligaretur illa lege, et peccaret violando illam: ergo statim a principio est sufficiens virtus ex parte legis ad obligandum æqualiter in utroque casu, si post publicationem habeatur notitia, solumque erit differentia, quia in hoc tempore breviori est frequentior ac quasi per se necessaria excusatio: in alio vero est per accidens et rara, et ideo erit differentia quoad forum externum, quia, quando tempus est breve et insufficienter, præsumitur ignorantia invincibilis: non vero quando tempus est sufficiens: in re autem ipsa et in veritate nulla videtur esse differentia.

13. Respondeo aliquos existimare differentiam hanc reduci ad quæstionem de vocabulo, an in illo casu dicendum sit, legem non obligare, vel subditos ignorantes excusari. Dico tamen hoc fortasse habere locum quando ignorantia est post tempus de se sufficiens ad habendam notitiam legis, de quo modo loquendi paulo post dicam. At vero, quando tempus de se est insufficienter, dico non in modo tantum loquendi, sed in re ipsa legem non obligare infra illud tempus pro remotissimis partibus, eodem plane modo quo non obligaret in curia principis, si non fuisset in illa publice proposita, etiamsi esset edita cum pleno consilio ac deliberatione, quia æque est impossibilis notitia legis pro talibus locis, servata proportione. Imo, quodammodo est impossibilior notitia in partibus remotis statim post publicationem, quam sit in eodem loco ante eandem publicationem, quia facilius est nosse Matrili eodem die quæ rex secrete statuit sine publicatione, quam scire Neapoli quæ eodem die Matrili publice evulgavit. Itaque in eo casu non solum est excusatio ex parte subditi, sed etiam insufficientia ex parte legis, et ideo simpliciter non obligat, vel quoad efficaciam, vel quoad sufficientiam (ut sic dicam). Quando vero notitia promulgationis legis potuit pervenire, et casu non pervenit, lex de se sufficienter obligat, licet de facto non liget ignorantem. Quæ differentia licet forte quoad effectum obligationis non habeat in re morali diversitatem ordinariè loquendo, nihilominus quoad alios effectus, præsertim irritandi aut inhabilitandi, potest illam habere, ut infra in propriis locis dicetur.

14. Et præterea in illo extraordinario casu credo esse diversitatem etiam quoad obligatio-

nem. Nam si aliquis in India existens industria dæmonis haberet notitiam eorum quæ in Hispania geruntur ante tempus in quo posset humano modo talis notitia illic pervenire, ille sciens legem in Hispania promulgatam, infra illud non obligaretur illa. Quia respectu illius re vera non est sufficienter promulgata, et illa notitia per Angelum collata non pertinet ad promulgationem nec ad humanam notitiam. Quod tamen secus esset si post tempus sufficientem, et post promulgationem de se consummatam aliquis reciperet illo extraordinario modo divino vel angelico notitiam legis; nam sine dubio obligaretur lege, quia lex de se jam sufficienter obligabat, et impedimentum erat accidentale, quod sublatum est, et nihil refert quod per hunc vel illum, hoc vel illo modo auferatur. Et ita sufficienter responsum est ad objectionem, et omnia clariora fient in puncto sequenti.

CAPUT XVIII.]

DE TEMPORE IN QUO LEX INCIPIT OBLIGARE SECUNDUM JUS CIVILE.

1. *Quando incipiat lex obligare secundum jus civile.*—Superest ergo ut dicamus quando incipiat obligare lex civilis secundum jus civile. Quidam enim moderni dicunt statim a publicatione obligare, solumque excipiunt leges pertinentes ad testamenta: ratio est, quia illæ solæ exceptæ sunt in Authentica *Ut novæ constitutiones*, collatione 15. De cæteris autem nihil disponit jus civile, et ideo succedit lex naturæ. Nihilominus dicendum est primo: Leges imperatorum non incipiunt obligare intra duos menses a publicatione facta in unaquaque provincia, et post duos menses statim obligant totam provinciam, nisi aliud in ipsa lege expressum sit. Hæc assertio est communis doctorum utriusque juris, atque etiam theologorum quos in hoc et in præcedenti capite retuli. Et fundamentum primæ partis est, quia ita statuitur in illa Authentica, cujus dispositio generalis est quoad omnes leges civiles imperatorum, ut in capite præcedenti fundatum est: ille enim discursus hic est applicandus. Et apud me multum confirmant hanc partem verba Pii IV in Bulla pro Conc. Trid. promulgatione, ubi inter alias rationes designandi certum tempus pro Concilii obligatione hanc ponit: *Et jure etiam communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant.* Ubi clare attendit ad dictam

Authenticam, quia in jure civili non est alia lex, quæ jus commune circa hoc statuatur.

2. *Secunda pars conclusionis probatur.*—Secunda vero pars constat, quia transactis duobus mensibus lex non impeditur, sed potius juvatur jure communi: ipsa autem de se habet vim obligandi; ergo statim obligat. Dices statim quidem incipere obligare, non tamen statim obligare totam provinciam. Respondeo negando consequentiam, quia incipit tunc tanquam sufficienter promulgata et publicata per tempus illud duorum mensium, et ideo jam potest subito et in momento, ut sic dicam, totam provinciam obligare, et hoc significavit illa Authentica dicens *post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere.* Est enim considerandum legem illam civilem supponere insinuationem publicam in singulis provinciis faciendam. Et quia nulla provincia civilis est tam lata, quin bimestre tempus sufficiat ad deferendam per totam illam promulgationem factam in metropoli, ideo potest optime lex civilis statim obligare totam provinciam elapsis duobus mensibus. Et hoc est quod Navar. dixit, illud tempus designatum esse non solum propter tollendam ignorantiam, sed etiam ut lex simul incipiat omnes obligare. Nihilominus tamen ubi non esset necessaria propria et publica insinuatio in singulis provinciis, et aliqua pars regni esset tam distans, ut tempus duorum mensium non sufficeret ad notitiam legis illuc deferendam, sicut est nunc Mexicana civitas respectu Matriti, tunc etiam post elapsos duos menses non obligaret lex homines regionis illius, sed servanda esset regula legis naturæ supra declarata, quia alius modus excedit potestatem humanam, ut dictum est.

3. *Tertia pars conclusionis probatur.*—Tertia pars assertionis, quæ exceptionem continet, manifesta est, dummodo de eodem vel æquali legislatore intelligatur. Nam si sit inferior, ille non poterit immutare commune jus, etiamsi ex potestate sibi commissa legem ferre posset: nam intelligitur data secundum jus commune, nisi aliud exprimat. Ipse vero princeps supremus potest derogare communi juri positivo, et ideo si velit obligare per legem ante duos menses potest, sicut etiam potest majori tempore obligationem differre: oportet autem ut in sua lege id satis declaret. Unde obiter intelligitur quam vim possit habere in lege imperatoris particula *ex tunc* vel *statim*, si dicat in lege, ut facta publicatione ex tunc vel statim obliget. Posset enim quis similia verba

referre ad tempus post completum spatium duorum mensium, quia est favorabilior expositio et est consona juri communi, evitatque derogationem illius. Nihilominus tamen probabilius est leges sic loquentes derogare juri communi, et statim obligare, ut verba sonant, quia ad hoc ponuntur; alias superflua sunt et nullum habent effectum, quia sine illis lex obligaret post duos menses statim, et sine mora. Quod erat tam manifestum, ut non sit verisimile addi illas particulas propter solam majorem declarationem, et ideo quando adduntur, sine dubio id fit ad accelerandam obligationem. Quando vero lex simpliciter loquitur, generalis regula duorum mensium servanda est.

4. Sed quid si ante bimestre tempus elapsum aliqui sciant legem esse in curia imperatoris, vel in metropoli solemniter promulgatam? Aliqui dicunt illos obligari lege, et male agere illam non servando, licet per jus civile non puniantur. Ita sentit Bartol. in l. *Omnes populi*, de Justit. et jur., q. 5, n. 37; et ibidem Bald. et in l. *Leges*, C. de leg. Item Bald. Perusi tract. de Statut., § *Ignorantia*, n. 2; Sylvest. verb. *Lex*, q. 6, dicto 3, in fine; Angel., n. 12. Nec dissentit Soto dicto art. 4; et idem sentiunt multi loquentes de ecclesiasticis legibus, quia major ratio est de civilibus. Ita Glossa in c. 2 de Rebus Ecclesiæ non alienand. in 6, verb. *Hactenus*, quam communiter sequuntur canonistæ in rubr. et in cap. 2 de Constit., ubi Panormit., num. 7, conjecturas et jura adducit. Primo, quia frustra expectatur eventus ejus nullus est effectus, cap. *Cum contingat*, de Officio deleg. Secundo, quia, ut lex obliget, sufficit esse solemniter editam ac promulgatam, cap. 1 de Postul. prælat. Tertio, ex cap. *Cum singula*, de Præbend. in 6, juncta Glossa ibi verbo *Pervenerit*. Quarto, quia, juxta regulam *Qui certus*, de Reg. jur. in 6, eum qui certus est non est necesse certiore fieri; ergo similiter, etc.

5. Probabilius autem est, supposita constitutione Authenticæ *Ut factæ novæ constitutiones*, et generali ejus interpretatione, legem imperatoris neminem obligare infra duos menses a publicatione, sive notitiam habeant promulgationis ejus, sive non. Ita tenet Turrecr. in § *Leges*, d. 4, n. 4, cum Anton. c. 2 de Const., ubi idem tenet Decius, et in cap. 1 de Postul. prælat., n. 19; Navar. in summa c. 23, n. 44, et dicto cons. 1 de Constit., q. 4, n. 17. Idem tenet Valencia 2 tom., d. 7, q. 5, p. 5, dub. 3; et sentit Medin. q. 90, a. 4; nec dissentit Sot.

supra, sed sub distinctione loquitur; non erat tamen necessaria, quia Authentica satis clare loquitur. Fundamentum ergo est, quia illud tempus duorum mensium non assignatur ab imperatore solum pro foro externo (ut scilicet pro illis duobus mensibus admittatur, vel præsumatur ignorantia legis; non vero ultra illos menses): sed ponitur ad suspendendam obligationem legis, ut ante completum illud tempus non habeatur tanquam sufficienter sancita; ergo intra illud tempus non obligat scientes. Patet consequentia, quia lex non obligat, antequam sit sancita, et a legislatore proposta ad talem effectum. Antecedens autem patet ex verbis Authenticæ: *Ut autem adhuc apertius hujusmodi lex, hanc post duos menses dati ejus temporis valere.* Nam verbum *valere* nulla ratione admittit distinctionem Soti, scilicet, valere in se, vel valere in judicio, aut præsumptione reipublicæ: nam absolute prolatum aperte refertur ad validitatem actus; ergo ex intentione legis ante illud tempus non valet, id est, non habet vim et efficaciam legis; ergo obligare non potest, non solum ratione ignorantie, sed ratione suæ conditionis, quia nondum perfecte constituta est, quod inferius magis expressit imperator addens *sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere*: antea enim non censetur sufficienter manifestata, seu promulgata, et consequenter nec perfecte constituta.

6. Confirmatur, quia si in particulari lege diceret legislator: Nolumus legem hanc valere usque ad tale tempus, certe ante illud non obligaret scientes; et si quis voveret intendens ut suum votum non valeretur usque ad talem diem, non obligatur antea; idem ergo est in verbis illis juris communis: nam ex vi illorum promulgatio legis tota refertur ad tempus post duos menses, et ad hoc solum promulgatur, ut post duos menses obligare incipiat. Et confirmatur tandem, quia alias fere nullius fructus fuisset illud indultum, quia si intra duos menses lex obligat scientes, et post illos non obligat ignorantes, quid concedit illa lex? Dices, immunitatem in judicio contentioso, propter præsumptam ex vi illius juris ignorantiam pro illo tempore. Sed certe hoc parvi momenti esset si conscientia maneret ligata, et actus fortasse nullus: immeritoque ita restringitur lex quæ absolute loquitur et favorem inducit; præsertim quia lex civilis, licet interdum valeat in foro externo et non in interno, quia non potest amplius extendi, quando autem